

TIJORAT BANKLARINING AHOLI BANDLIGIGA VA IQTISODIY RIVOJLANISHGA KO'RSATAYOTGAN TA'SIRI: "TURONBANK" TAJRIBASI ASOSIDA

*O'zbekiston Resublikasi Bank Moliya
Akademiyasi 2-kurs tinglovchisi
Baxtiyorov Boboyor Shuhrat o'gli*

Annotatsiya. Ushbu maqolada tijorat banklarining, xususan "Turonbank" ATB misolida, aholi bandligiga va iqtisodiy rivojlanishga ko'rsatayotgan amaliy ta'siri tahlil qilingan. Maqolada bank kreditlari orqali kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, ayollar va yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlar o'rganilgan. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida tijorat banklarining iqtisodiyotdagi ijtimoiy funksiyalari ko'rib chiqilib, O'zbekiston sharoitida ushbu tajribalarni qo'llash bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari bank sektorining ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi strategik o'rnini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, aholi bandligi, iqtisodiy rivojlanish, Turonbank, kredit siyosati, kichik biznes, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, ish o'rinlari, bank sektori, xalqaro tajriba.

Abstract. This article analyzes the impact of commercial banks, particularly "Turonbank" JSCB, on employment promotion and economic development. The study explores how bank lending supports small businesses and private entrepreneurship, contributes to the creation of new jobs, and facilitates youth and women's entrepreneurship. International practices regarding the social functions of commercial banks in economic growth are reviewed, and practical recommendations are provided for applying these approaches in the context of Uzbekistan. The findings highlight the

strategic role of the banking sector in ensuring socio-economic stability and inclusive growth.

Keywords: commercial banks, employment, economic development, Turonbank, credit policy, small business, financial support, job creation, banking sector, international experience.

KIRISH

Mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti sharoitida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash, aholi turmush darajasini oshirish va ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish dolzarb vazifalardan biri sanaladi. Xususan, bandlik darajasini oshirish va mehnat bozorini rivojlantirish O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan olib borilayotgan islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridandir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da bandlik va daromadlarni oshirish, xususiy sektorni kengaytirish, bank-moliya tizimini liberallashtirish orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash asosiy maqsad sifatida belgilangan.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-martdagi PQ-4639-sonli qarorida "Tijorat banklari orqali tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash" mexanizmlarini kuchaytirish, imtiyozli kreditlar ajratish va yangi ish o'rinlarini yaratish bo'yicha aniq choralari belgilangan.

Mazkur islohotlarda tijorat banklari muhim o'rin tutadi. Ular nafaqat moliyaviy vositachi sifatida, balki real sektorni rivojlantirish, kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish, yangi ish o'rinlari yaratish orqali ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda faol ishtirok etmoqda. Ayniqsa, "Turonbank" ATB kabi banklarning

tajribasi, aholi bandligini oshirish va iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissassi ushbu sohada olib borilayotgan siyosatning amaliy natijalarini ko'rsatadi.

Shu boisdan, ushbu maqolada tijorat banklarining bandlikni rag'batlantirishdagi roli, iqtisodiy rivojlanishga ko'rsatayotgan ta'siri va "Turonbank" ATB faoliyati misolida bu boradagi yondashuvlar tahlil qilinadi.

Tijorat banklari iqtisodiyotni moliyaviy resurslar bilan ta'minlash, investitsion loyihalarni moliyalashtirish, tadbirkorlikni rag'batlantirish, ichki bozorni faollashtirish kabi muhim funksiyalarni bajaradi. Ular orqali real sektorga mablag'lar yo'naltiriladi, bu esa ishlab chiqarish hajmini oshirish va yangi ish o'rinlari yaratishga zamin yaratadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-noyabrdagi PQ-4892-sonli qarorida bank-moliya tizimini transformatsiya qilish, xususiy sektorga keng imtiyozlar yaratish va bank xizmatlarini aholiga yaqinlashtirish bo'yicha qator vazifalar belgilangan.

Banklar tomonidan berilayotgan kreditlar ko'plab yangi bizneslarning tashkil topishiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, "Har bir oila – tadbirkor", "Ayollar daftari", "Yoshlar – kelajagimiz" dasturlari orqali tijorat banklari, jumladan "Turonbank" ATB, o'z moliyaviy xizmatlarini ijtimoiy maqsadlarga yo'naltirib, bandlik darajasini oshirishda faol ishtirok etmoqda.

"Turonbank" ATB tomonidan ajratilgan imtiyozli kreditlar natijasida yuzlab yangi biznes subyektlari faoliyat boshlagan, minglab ish o'rinlari yaratilgan. Bank o'zining rasmiy ma'lumotlarida har yili kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash uchun milliardlab so'mlik kreditlar ajratilayotganini ta'kidlaydi.

AQSh, Germaniya, Xitoy, Janubiy Koreya kabi davlatlarda tijorat banklari bandlikni oshirishda muhim vosita sifatida qaraladi. Masalan, AQShda SBA (Small Business Administration) orqali banklar kichik korxonalarni kafillik asosida

moliyalashtiradi. Germaniyada KfW Bank orqali ijtimoiy yo'naltirilgan, uzoq muddatli kreditlar ajratiladi.

Bu tajribalar shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari nafaqat iqtisodiy foyda olish, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash maqsadida ham faol ishlashi lozim. O'zbekistonda bu yo'nalishda dastlabki natijalar ijobiy bo'lsa-da, banklarning bandlik siyosatida yanada faolroq ishtiroki uchun tizimli yondashuvlar zarur.

Xulosa va takliflar

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

- Tijorat banklari O'zbekistonda iqtisodiy o'sishni ta'minlash va bandlikni oshirishda strategik o'rin egallaydi.
- "Turonbank" ATB tajribasi shuni ko'rsatadiki, bank xizmatlarini ijtimoiy ehtiyojlarga yo'naltirish orqali real sektorga ta'sir qilish mumkin.
- Moliyaviy savodxonlikni oshirish, kredit olish shartlarini soddalashtirish, yangi bank mahsulotlari joriy etish orqali aholi bandligiga yanada katta ta'sir ko'rsatish mumkin.
- Xalqaro tajribalarni chuqur o'rganish asosida milliy bank tizimining ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarini kengaytirish lozim.

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari nafaqat moliyaviy muassasa sifatida, balki iqtisodiy rivojlanish va bandlikni ta'minlashning muhim vositasi sifatida ham faol ishtirok etmoqda. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda bank sektori davlat siyosatining ajralmas qismi sifatida qaralib, ish o'rinlari yaratish va tadbirkorlikni rag'batlantirishda markaziy rol o'ynaydi.

Masalan, AQShda tijorat banklari SBA (Small Business Administration) dasturi orqali kichik biznes subyektlariga kafillik asosida kreditlar ajratadi. Bu dastur yordamida minglab yangi korxonalar tashkil etiladi va millionlab ish o'rinlari yaratiladi. Ushbu mexanizm AQSh mehnat bozorining barqarorligini ta'minlashda

muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Banklarning xususiy sektor bilan uzviy ishlashi tufayli mamlakatda bandlik darajasi yuqori bo'lib qolmoqda.

Germaniyada esa KfW Bankengruppe kabi davlat ishtirokidagi tijorat banklari uzoq muddatli, past foizli kreditlar orqali kichik va o'rta korxonalarni qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu banklar ijtimoiy yo'naltirilgan moliyalashtirishga e'tibor qaratib, iqtisodiy rivojlanishni faqat moliyaviy foyda emas, balki ijtimoiy barqarorlik vositasi sifatida ham ko'radi. KfW kreditlari ko'plab ishbilarmonlarning ish boshlashiga, yangi texnologiyalar joriy etilishiga va eksport salohiyatining oshishiga zamin yaratgan.

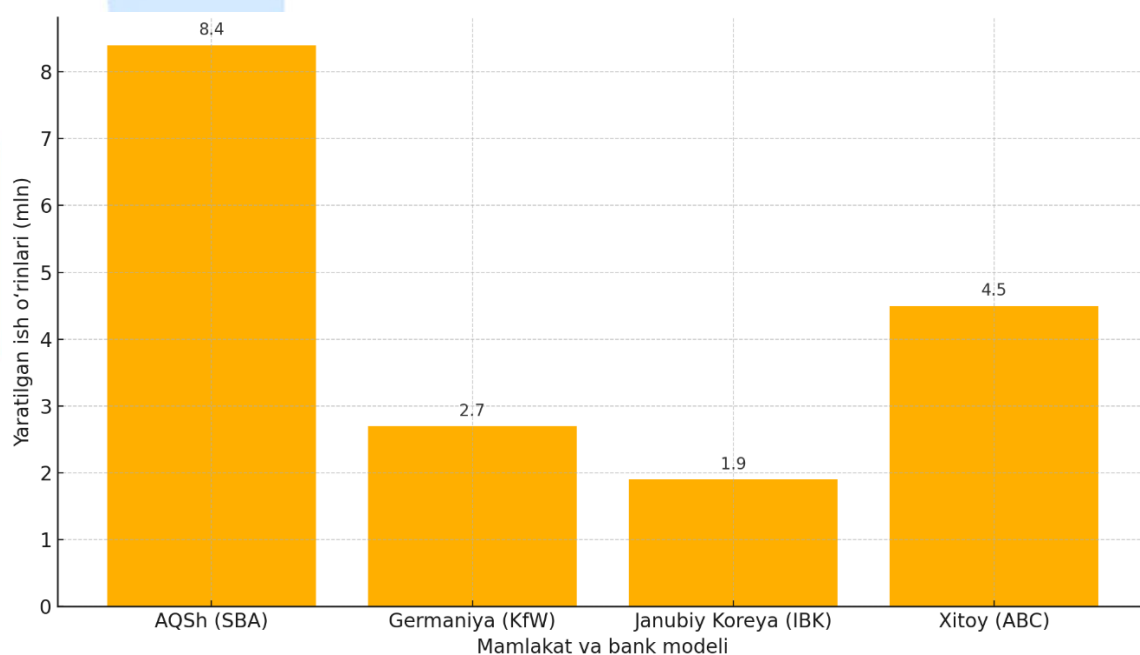
Janubiy Koreyada tijorat banklari hukumat dasturlari bilan bevosita integratsiyalashgan holda ishlaydi. Masalan, Industrial Bank of Korea va Korea Development Bank innovatsion startaplarni, yosh tadbirkorlarni va texnologik loyiha egalari uchun maxsus kredit liniyalarini taqdim etadi. Bu orqali banklar ish o'rinlarini yaratishga, ayniqsa IT va zamonaviy ishlab chiqarish sohalarida, katta hissa qo'shmoqda.

Xitoyda esa banklar davlat strategiyasining faol ijrochilari sifatida ishlaydi. Agricultural Bank of China va China Development Bank orqali ayniqsa qishloq hududlarida ishlab chiqarish va infratuzilma loyihalari moliyalashtirilmoqda. Bu kreditlar ishsizlik darajasini kamaytirish va mahalliy aholining daromadlarini oshirishga xizmat qilmoqda.

Ushbu xalqaro tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, tijorat banklarining faoliyati nafaqat moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, balki ijtimoiy muammolar — xususan bandlik, teng imkoniyatlar va hududiy rivojlanishni hal etishda ham muhim rol o'ynaydi. Ularni davlat strategiyasi bilan uyg'unlashtirish, maqsadli kredit liniyalari orqali real sektorni qo'llab-quvvatlash – muvaffaqiyat kalitidir.

Mazkur yondashuvlardan O'zbekiston bank sektori ham samarali foydalanishi mumkin. Jumladan, tijorat banklari faoliyatini ijtimoiy yo'nalishli moliyalashtirish tomon yo'naltirish, innovatsion mahsulotlar joriy etish, yoshlar va ayollar

tadbirkorligini yanada kuchaytirish orqali bandlik darajasi barqaror va keng ko‘lamli oshiriladi.

1-rasm. Tijorat banklari orqali yaratilgan ish o‘rinlari (Mln.)

Yuqoridagi diagrammada turli mamlakatlardagi tijorat banklari orqali yaratilgan ish o‘rinlari miqdori ko‘rsatilgan.

Tavsif:

- AQSh (SBA dasturi) – eng katta ko‘rsatkichga ega bo‘lib, kichik biznesni kafolatli moliyalashtirish orqali 8,4 milliondan ortiq ish o‘rni yaratgan.
- Xitoy (Agricultural Bank of China) – qishloq hududlarni rivojlantirish orqali taxminan 4,5 million ish o‘rni yaratgan.
- Germaniya (KfW banki) – ijtimoiy yo‘naltirilgan kreditlar asosida 2,7 million ish o‘rni tashkil etilgan.
- Janubiy Koreya (IBK banki) – startap va texnologik loyihalarni moliyalashtirish orqali 1,9 million ish o‘rni yaratilgan.

Ushbu tajribalar shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari moliyalashtirish strategiyasini bandlik siyosati bilan uyg'unlashtirgan holda katta ijtimoiy natijalarga erishmoqda.

XULOSA

O'tkazilgan tahlillar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, tijorat banklari zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotda muhim rol o'ynaydi. Ular nafaqat moliyaviy vositachilik vazifasini bajaradi, balki aholi bandligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish, kichik va o'rta biznesni rivojlantirish orqali iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikka bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, "Turonbank" ATB misolida ko'rish mumkinki, tijorat banklari tomonidan amalga oshirilayotgan moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlari mamlakatning strategik maqsadlariga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarini bandlik va iqtisodiy rivojlanish siyosatiga integratsiya qilish orqali yuqori natijalarga erishish mumkin. Germaniya, AQSh, Xitoy va Janubiy Koreya tajribalari bu borada amaliy isbotdir.

Mazkur holatlarni inobatga olgan holda quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Tijorat banklarining ijtimoiy funksiyalarini kuchaytirish: Bandlikni ta'minlashga qaratilgan kredit mahsulotlarini kengaytirish va ijtimoiy yo'naltirilgan moliyalashtirish strategiyalarini ishlab chiqish lozim.
2. Kichik biznesni moliyalashtirishni soddalashtirish: Kredit olish tartib-taomillarini soddalashtirish, garovsiz yoki kafillik asosidagi mikromoliyalashtirish mexanizmlarini kengaytirish maqsadga muvofiqdir.
3. Hududiy tenglikni ta'minlash: Chekka va kam rivojlangan hududlardagi aholi uchun bank xizmatlarining qulay va tezkor bo'lishini ta'minlash, shu orqali joylardagi bandlik darajasini oshirish kerak.
4. Moliyaviy savodxonlikni oshirish: Aholi, ayniqsa yoshlar va ayollar o'rtasida bank xizmatlaridan to'g'ri foydalanish, biznes-reja tuzish va moliyaviy rejalashtirish ko'nikmalarini oshirish bo'yicha treninglar tashkil etilishi lozim.

5. Xalqaro tajriba asosida innovatsion yondashuvlarni joriy etish: Rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib, davlat-banka hamkorligidagi mexanizmlarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarining faoliyati nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ularning bandlik siyosatiga faol jalb qilinishi mamlakat taraqqiyotining muhim tarkibiy qismidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida".
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-martdagi PQ-4639-sonli Qarori "Tadbirkorlik subyektlarini tijorat banklari orqali moliyaviy qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida".
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-noyabrdagi PQ-4892-sonli Qarori "Bank tizimini transformatsiya qilish va bozor mexanizmlariga o'tish strategiyasi to'g'risida".
4. Abdukarimov K.K. (2020). **Bank ishi asoslari**. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
5. Samig'in I.F., Taranov P.V. (2018). **Kreditovoe delo**. Moskva: INFRA-M.
6. Turonbank ATB rasmiy veb-sayti: <https://www.turonbank.uz>
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy veb-sayti: <https://www.cbu.uz>
8. World Bank. (2021). **Financial Inclusion and Employment Report**. <https://www.worldbank.org>
9. OECD. (2020). **Financing SMEs and Entrepreneurs: An OECD Scoreboard**. <https://www.oecd.org>
10. SBA – U.S. Small Business Administration. (2023). **Small Business Economic Impact Report**. <https://www.sba.gov>
11. KfW Bankengruppe. Annual Report 2022. <https://www.kfw.de>
12. China Development Bank. Annual Activity Report. <http://www.cdb.com.cn>

13. Industrial Bank of Korea. (2022). *Start-up financing strategy*.

<https://www.ibk.co.kr>